

LBRIS

We know
books

ELLIE MIDWOOD

Violonista de la Auschwitz

Traducere din limba engleză și note
ADINA și GABRIEL RAȚIU

LITERA
București

PROLOG

Auschwitz-Birkenau, 4 aprilie 1944

Nu vor exista chemări la rampă astă-seară. Cel puțin, nu pentru ea. Cu ochii ațintiți în față, la crăpătura din perete, Alma răsucea între degete o fiolă micuță, plină cu lichid incolor. O lună îi luase să facă rost de ea de la unul dintre deținuții din Kanada. Săptămâni la rând, bărbatul o tot dusesse cu vorba, strâmbându-se și invocând tot soiul de scuze – *ar ajuta-o cu mare drag, dar lucrul pe care i-l cerea era de negăsit, doar medicii germani aveau așa ceva, și nu cei de prin partea locului, iar el nu știa cărui neamț să-i dea mită; cum era lesne de imaginat, nu avea relații amicale cu aceștia* – în speranța că ea se va răzgândi. Alma îl ascultase răbdătoare și îi răspunsese ferm că *nu e nici o problemă și că va aștepta atât cât este nevoie*. Până la urmă, bărbatul se văzuse nevoit să cedeze și să-i facă pe plac.

– Poftim marfa. Nu există alta mai bună aici, din ce mi s-a spus. E mai eficientă dacă o injectezi, dar se poate și înghiți. Doar că va dura mai mult să-și facă efectul.

– Mulțumesc. O să primești vioara ca răsplată, după ce...

– Nu-mi trebuie nimic.

Clătină categoric din cap și plecă ochii în pământul bătătorit de picioarele miilor de prizonieri, majoritatea dintre ei dispăruți și uitați.

- E amestecată cu ceva, ca să nu simți durere înainte să...

Nu-și duse gândul la capăt, ci doar se uită trist la ea, cu ochii lui albaștri și rugători și mâinile vârâte în buzunare.

Cu un zâmbet stins, Alma întinse mâna și-l strânse ușor de încheietură, în semn de recunoștință.

Durere. De-ar fi știut el câtă durere îndurase ea în ultimele săptămâni, nu ar fi trăgănat atât până să-i aducă ce-i ceruse. Asta - substanța asta avea să-i curme durerea, nu să i-o provoace.

O bătaie bruscă în ușă o smulse pe Alma din reverie. Ascunse iute fiola în buzunarul rochiei negre, își împreună mâinile și se îndreptă de umeri.

- Ce este?

Zippy, mandolinista, confidenta și prietena Almei pe care o iubea de acum ca pe o soră, vârî capul pe ușă.

- A sosit Lagerführerin¹ Mandl. Suntem gata să începem.

Cu o legănare a capului, Alma își luă tocul cu vioara, bagheta de dirijor și partitura de pe masă. Înainte să iasă, aruncă o ultimă privire în oglindă.

Femeile din orchestra feminină erau considerate deținute privilegiate. Făceau parte din așa-zisa elită a lagărului, purtând haine civile și nefiind obligate să-și tundă părul. Erau printre norocoasele care nu trebuiau să-și rupă spinările la carierele de piatră ori să trăiască cu spaima temutelor triaje. Răsfățatele naziștilor, bine hrănite și cruțate de abuzurile pe care ceilalți le îndurau zi de zi. „Un aranjament nemaipomenit; ce motiv am avea să ne plângem?“, după cum spunea Zippy. Dar nu prea găseai demnitate într-o existență atât de

umilitoare, când ți se lua însuși sensul vieții. Nu doar că ți se lua, îți era răpit, în miez de noapte, în cele mai crude moduri cu putință; sufocat, ars, aruncat într-un lac, într-un morman de cenușă, până când nu mai rămânea nimic din el, decât o amintire.

Amintirea durerii - surdă, nesfârșită, ca o otravă răspândindu-se lent în sângele ei.

Cu gândul la fiola din buzunar, Alma își netezi cu o mână părul negru, iar cu cealaltă își îndreptă gulerul de dantelă albă. Astă-seară va fi ultimul ei spectacol. Merita să arate impecabil.

¹ Gardianca-șefă a lagărului

1

Auschwitz, iulie 1943

În după-amiaza cețoasă, prizonierii din Blocul 10 așteptau în tăcere, toropiți de căldură. Din când în când, o deținută asistentă trecea agale printre ei, să verifice dacă a mai murit cineva. Nu era zi să nu apară cadavre noi. Alma nu le ținea socoteala – avea destule griji din cauza febrei care o chinuia – dar, printre frânturi de somn, le auzea pe asistente când le dădeau jos din paturi. Unii dintre acești oameni erau deja bolnavi când, asemenea Almei, fuseseră urcați în tren la Drancy, lagărul intermediar francez. Alții se îmbolnăviseră pe drum, ceea ce nu era de mirare, căci fuseseră înghesuiți ca sardelele, câte șaizeci într-un vagon pentru vite. Alții muriseră în urma experimentelor ratate, când erau deja la Auschwitz.

Alma își roti încet privirea prin cameră. Era mărișoară, cu paturi atât de apropiate încât asistentele abia reușeau să se strecoare printre ele. Dar cel mai insuportabil era mirosul, duhoarea cumplită și pătrunzătoare, de sudoare râncedă, respirație fetidă, carne putredă și haine murdare, care-ți întorcea stomacul pe dos.

Spre deosebire de celelalte, grupul Almei nu fusese plasat în carantină la sosire. Nici nu fusese trimis direct la camerele de gazare. În schimb, avusese norocul

îndoielnic de a ajunge aici, în Blocul Experimental – o clădire din cărămidă, cu două etaje și ferestre acoperite, ca să-i ascundă secretele sinistre de privirile curioșilor.

Uneori, asistentele se milostiveau de ei și deschideau pentru câteva minute ferestrele, ca să mai aerisească sălile. De cele mai multe ori, însă, asta mai rău le făcea. Atrase de mirosuri, roiuri de muște și țânțari năvăleau înăuntru și atacau trupurile costelive, împrăștiind boli și chinuindu-le pe femeile suferinde cu bâzâitul și înțepăturile lor. Cu cât mai multe răni infectate, cu atât mai multe cadavre ridicate de infirmierele rase pe cap, dintre care una nota întotdeauna numerele decedaților în fișele ei, ca să le arate mai târziu superiorului lor, doctorul SS Clauberg. Sinistrul regulament german, aplicat de deținuții evrei. Alma remarcase rapid ironia acestei situații triste.

În prima zi petrecută în blocul ei, ceruse cu naivitate niște medicamente împotriva febrei, dar nu primise decât hohote de râs. Cu toată demnitatea posibilă în asemenea împrejurări – o sarcină complicată pentru un om care fusese tuns ca o oaie și primise un număr în locul numelui său – întrebase de aparatele radiologice pe care le observase în două săli de la parter, dar asistentele deținute o ignoraseră și de data aceasta.

– Vezi-ți de treabă, fu singurul răspuns pe care-l primi de la Blockälteste¹ Hellinger, o femeie blondă, cu față severă și banderolă de responsabil de bloc pe brațul stâng.

Era destul de clar că asistentele, deși prizoniere la rândul lor, nu se grăbeau să se împrietenească cu nou-venitele.

¹ Cel mai înalt rang al deținuților care supravegheau cazăr-mile, după Lagerältester (cel care supraveghea întregul lagăr)

– Știu că nu suntem la Ritz, dar ospitalitatea lasă mult de dorit, îi replică sec Alma.

Luată prin surprindere, asistenta ridică ochii din fișă și se uită mirată la proaspăta deținută. Întregul bloc amuți numaidecât. Toți ochii se îndreptară spre ea. Reacția celorlalte îi dădu de înțeles Almei că aici nu prea se întâmpla ca cineva să dea replica.

– Deportată din Franța? întrebă Hellinger, măsurând-o cu o privire de gheață.

Vorbea germana corect, dar cu un puternic accent unguresc.

– M-am gândit eu. Toate pațachinele cu nasul pe sus vin de-acolo.

– Din Austria, răspunse Alma, zâmbind.

– Și mai grozav. Aere de imperialiști. O să te pună SS-ul cu botul pe labe rapid, Înălțimea Ta.

– Abia aștepți, nu-i așa?

Spre mirarea ei, Hellinger ridică din umeri, indiferentă.

– Puțin îmi pasă. M-au pus responsabilă de bloc ca să mă ocup de disciplină, nu ca să-mi bat capul cu voi. Jumătate dintre voi o să dați ortul popii până la sfârșitul săptămânii viitoare, iar cealaltă jumătate o să fumege pe coș în următoarele trei luni, asta dacă aveți noroc și supraviețuiți atât după intervenție.

Intervenție.

Alma știa că există un salon postoperator alături, dar nu aveau voie să intre în el.

– În acest caz, mă ofer voluntar, zise ea, doar ca să-i facă în ciudă.

Asemenea unui animal încolțit, mârâia și își arăta colții, într-un ultim efort de a-și păstra iluziile zadarnice – nu atât ca să-și rănească dușmanul, cât pentru a se convinge singură că nu îi e frică.

- Mi-e indiferent. Cu cât se termină mai repede, cu atât mai bine.

Alma se aștepta să urmeze pedeapsa - deținuții erau bătuți la cea mai mică nesupunere -, dar responsabilă de bloc rămase neașteptat de tăcută. După câteva clipe de cugetare, Hellinger îi făcu semn să vină după ea. Cu o figură neîncrezătoare, Alma o urmă pe asistenta-șefă pe un coridor slab luminat, unde femeia o aștepta la ușa deschisă a salonului postoperator. În momentul în care Alma se apropie temătoare, femeia îi făcu un gest ironic din mână - *Intră, Înălțimea Ta*.

Aerul din salon era și mai irespirabil. Hellinger se opri în dreptul primului pat, pe care zăcea o femeie atât de palidă și asudată, încât semăna cu o mască mortuară din ceară topită.

Cu o nonșalanță înfiorătoare, Hellinger trase în sus halatul femeii. Alma simți că i se întoarce stomacul pe dos, dar se strădui să nu-și trădeze emoțiile. O crustă neagră acoperea carnea vie și roșie de pe abdomenul bolnavei, acolo unde avusese bășici. Chiar deasupra osului pubian, se vedea o cusătură lungă și grosolană, emanând un miros grețos.

- Sterilizare fără sânge, îi explică Hellinger, cu vocea netulburată a unui profesor universitar. O doză mare de radiații aplicată la ovare, urmată de extirparea chirurgicală a acestora pentru a verifica dacă *intervenția* a reușit. Radiațiile sunt atât de puternice, încât provoacă arsuri extinse. În mare parte, operația este efectuată fără anestezie. După cum poți vedea, pacienta aceasta a făcut o infecție gravă; dar doctorul Clauberg nu-și face griji. Încearcă să calculeze doza optimă care să nu producă asemenea arsuri, dar, deocamdată, asta-i singurul rezultat.

Acoperi abdomenul femeii și-i aruncă Almei o privire grăitoare.

Alma rămase împietrită mult timp.

- Există un sistem pus la punct? Întrebă ea într-un final, regăsindu-și glasul. O metodă de selecție a deținutelor?

- Vorbim de nemți aici, răspunse Hellinger, zâmbind pentru prima oară, cu toate că Almei îi părea mai degrabă o grimasă. Totul e într-o ordine numerică perfectă. Până acum, au mers de la 50204 până la 50252.

Alma aruncă un ochi la numărul tatuat cu tuș albăstru-deschis pe brațul ei stâng, 50381.

Se uită și Hellinger și se mai împlânzi la față.

Alma înălță numaidecât capul, cu o privire hotărâtă în ochii ei negri.

- Pot să te rog ceva?

Hellinger ridică dintr-un umăr.

- Se poate să fac rost de o vioară?

- O vioară?

Din câte se vedea treaba, să ceri un instrument muzical la Auschwitz era la fel de nemaiauzit ca un răspuns obraznic aruncat unui superior.

- Ești violonistă cumva?

- Oarecum. N-am mai cântat de opt luni. Înțeleg că nu mi-a rămas mult timp. Mi-aș dori să mai cânt o dată, dacă se poate. Bineînțeles, dacă mai există vreo urmă de respect pentru ultima dorință a unui condamnat la moarte.

Hellinger promise că se va interesa. Se uită la mâna palidă a Almei, vrând parcă să i-o strângă, dar se răzgândi în ultima clipă și ieși brusc din salon. Era o cruzime să dai speranțe deșarte unui condamnat.

Alma rămase în fața femeii nemișcate și albe ca o stafie, invidiindu-i pe cei care erau trimiși de la început la gazare.

Aceleași zile nesfârșite. Același program care te aducea în pragul exasperării. Apă tulbure la micul dejun – nemții o numeau cafea. Doctorul Clauberg își făcea vizitele – „Deschide gura, să-ți văd dinții“. O franțuzoică, făcându-și rugăciunile în latină, într-un colț, se legăna în față și-n spate, cu mâinile împreunate atât de strâns, încât i se albeau încheieturile degetelor.

Altă apă tulbure la masa de prânz – nemții o numeau supă. Norocoșii găseau în castron și câteva bucatele de napi putreziți. Sylvia Friedmann, o asistentă evreică deținută și mâna dreaptă a doctorului Clauberg, citea numerele de pe o listă. Femeia din colț se legăna tot mai tare, urlând și zvârcolindu-se, pe când două infirmiere o scoteau din salon și o târau pe coridor. Tăcere apăsătoare și sufocantă.

Hellinger strângea cearșafurile și cămășile de noapte spre a fi duse la dezinfectare. Femei goale și rase pe cap stăteau în poziție de dreptți – tot doctorul Clauberg, dar, de data asta, le palpa sânii. Pesemne cineva anunțase că ar fi existat o gravidă printre ele. Doctorul Clauberg, cu un rânjet de hienă, își frecase palmele în fața femeii – „Lapte!“ De data asta, femeia ieșise fără să protesteze și fără să fie nevoie de intervenția infirmierelor.

Cina. O felie de profont și un strop de margarină în palmă, linsă apatic de femeii. O tânără belgiană din patul vecin, care plângea cu capul în pătură după mama ei – suspine triste și înăbușite, ca pentru a nu deranja pe nimeni cu durerea ei.

Noaptea. Lacrimi, lacrimi din toate paturile din jur, rugăciuni șoptite, numele celor dragi repetate ore

în șir – același kadiș nesfârșit pe care Alma nu-l mai putea suporta.

Liniște, în sfârșit. Lumina argintie a lunii se revărsa prin geamul spart pe brațele Almei. O vioară invizibilă pe umărul ei. Degetele îi tremurau pe gâtul instrumentului ca aripile unui fluture. Arcușul din mâna dreaptă săruta coardele. Afară, câteva *Sanka*, așa-zise camioane ale Crucii Roșii, luau morții din Blocul 11, învecinat; Alma le zărise printre crăpăturile obloanelor, mergând înspre crematoriu. În mintea ei, răsuna Strauss, *Povestiri din pădurea vieneză*.

Muzică.

Pace.

Calm.

O lume în care un loc ca Auschwitz nu avea dreptul moral să existe.

– Alma? Alma Rosé?

Asistenta tânără, cu chip fraged și frumos, pe care o adusese Hellinger în salon, vorbea germana cu un pronunțat accent olandez. O năpădiră o mulțime de amintiri, din vremuri mai bune, în Olanda, când câteva familii o adăpostiseră de naziști. Anotimpurile treceau peste Europa măcinată de război, dar gazdele ei rămâneau la fel de loiale. Își riscau viețile ca s-o ascundă pe Alma de Gestapo, fără să aștepte nimic în schimb – doar un strop din muzica ei minunată. Alma le făcea pe plac bucuroasă; le datora viața și libertatea acelor oameni neînfricați și inimoși. Măcar cu muzica ei le plutea răsplăti ospitalitatea. Când zvonurile despre perchezițiile Gestapoului deveneau îngrijorătoare, o mutau în altă casă, dar oriunde s-ar fi ascuns, se simțea întotdeauna bine primită.

Cum era firesc, Alma recunoștea chipul fetei din fața ei; n-ar fi putut uita zâmbetele blânde ale celor care o ocrotiseră atâta vreme. Fetei, însă, îi luă mai mult timp până s-o recunoască. Alma nu se mai privise în oglindă de câteva zile – sau să fi trecut săptămâni? –, dar își închipuia că nu e o imagine prea plăcută. Nu mai era o violonistă faimoasă, într-o rochie de seară elegantă, cu spatele gol; asta era evident.

– Magda, ai idee cine-i femeia asta? Nimeni alta decât Alma Rosé! îi spuse asistenta lui Blockälteste Hellinger, radiind de fericire. E violonistă. Foarte faimoasă în Austria. Neînțelegând tăcerea Almei, adăugă repede: Sunt Ima van Esso. Ai cântat în casa noastră din Amsterdam. În 1942, o sonată de Telemann. Nu mai ții minte?

Bineînțeles că ținea minte. O casă încălzită, împotriva ordinelor germanilor; o adunare clandestină a melomanilor; scaune elegante, de diverse modele, așezate în semicerc; femei în rochii de seară și bărbați la costum, toți cu ochii ațintiți la ea – femeia pe care o adorau și pentru a cărei muzică erau dispuși să înfrunte furia Gestapoului.

– M-ai acompaniat la flaut, reuși Alma să spună.

Amintirile erau dureroase. I se părea ciudat să-i strângă din nou mâna Imei. O revedere tristă în toate privințele. Ultima oară când se văzuseră, Alma era încă liberă.

Ima îi răspunse cu un zâmbet larg.

– Într-adevăr! Mă bucur nespun că îți amintești. Eram așa nepricepută... cu siguranță ți-ai dat seama că sunt cu mult sub nivelul tău.

Simțind că îi tremură buza de jos, Alma mușcă din ea cu putere.

– Nicidecum. Ai cântat minunat, răspunse Alma, mândră să-și audă glasul atât de calm.

Ca întotdeauna, durerea pe care și-o provoca singură făcea minuni.

Magda Hellinger scoase un fluierat printre dinți.

– Deci avem o celebritate printre noi? De ce n-ai zis așa când mi-ai cerut afurisita aia de vioară?

– Trebuie neapărat să fii faimos aici ca să cânti la vioară? replică Alma, pe un ton mai tăios decât și-ar fi dorit.

– Nu neapărat, dar mă ajută să fac rost mai ușor de una, explică Hellinger. E muncă multă să aranjezi ceva la Auschwitz. O să mă coste să-ți fac rost de o vioară. Singura persoană care se pricepe la muzică e Fräulein aici de față. Nu mi-o lua în nume de rău, dar trebuia să-mi confirme ea mai întâi.

Ima o trăgea deja de mânecă pe Magda și se uita la ea cu ochi rugători.

– Te rog, Magda, draga mea! Adu-i instrumentul! O să rămâi cu gura căscată când o să auzi cât de frumos cântă. E o adevărată maestră, crede-mă pe cuvânt. O să ai impresia că ești la Filarmonica din Viena...

– Filarmonica din Viena, pe dracu'! mormăi Magda, uitându-se spre ușă. Chiar dacă fac rost de vioară prin Zippy, cum o să cânte la ea pe ascuns? Sau ținem un concert aici, chiar sub nasul doctorului Clauberg?

– Doctorul Clauberg și Blockführerinele¹ SS pleacă la ora șase, insistă Ima. Se întorc abia a doua zi dimineața. E aproape pustiul aici. Punem câteva fete de pază la ușă, ca să ne avertizeze în caz că vine cineva.

¹ Blockführerin (Blockführerin în cazul femeilor) este o funcție de administrare a cazărmilor din lagărele naziste, pe care o efectuau cadrele militare cu grad de Unterscharführer (sergent) în cadrul trupelor SS.

- Cu Blocul 11 ce facem? Nu crezi că o să audă muzica?

După o scurtă pauză, Ima ridică din umeri, cu un zâmbet blând și tragic pe față.

- Sunt numai bărbați condamnați la moarte acolo. Crezi că o să ne părăscă vreunul la SS că au ascultat ceva frumos înainte să înfrunte plutonul de execuție?

Spre uluirea Almei, a doua zi, Magda îi aduse vioara. Cu o figură secretoasă, responsabilă de bloc o scoase dintr-o față de pernă și o întinse mândră sub privirile năucite ale Almei.

- Complimente de la Zippy.

Alma apucă vioara de gât, cu o aviditate pe care ceilalți o manifestau doar la vederea pâinii.

- Cine e Zippy? întrebă, mai mult din politețe.

Toată atenția i se îndreptă spre instrumentul de care erau încă prinse fire de paie, rămase de când fusese scos din ascunzătoare. Încet și aproape cu venerație, Alma își trecu degetele peste contururile viorii. Trecuseră opt luni, opt luni dureros de lungi, de când atinsese ultima oară vioara ei Guadagnini - tovarășa de nădejde pe care trebuise s-o lase în grija iubitului ei, la Utrecht.

I se puse un nod în gât când își aduse aminte de mâinile calde ale lui Leonard pe obraji ei înlăcrimați și de încurajările acestuia cum că *o să se întoarcă în cel mai scurt timp și că vioara o s-o aștepte la fel de nerăbdătoare ca și el.*

Cu un cinism înfiorător, Alma se întreabă în ce pat o fi dormind Leonard acum, exact ca Heini, înaintea lui. În ultimii ani, Alma se învățase cu trădările bărbaților. Doar viorile erau mereu credincioase. Vioara Guadagnini îi fusese alături când Vășa, primul ei soț, o anunțase că voia să divorțeze; îi fusese alături când

iubitul ei, Heini, își luase tălpașita și o lăsase să se descurce singură în Londra, înainte de război. Nu-i convenise că Alma trebuia să întrețină întreaga familie și nici nu voise să ia viața de la zero alături o femeie pe care jura că o iubește mai presus de orice, cu doar câteva săptămâni înainte să părăsească Austria natală, însoțită de tatăl Almei. *Săracul Heinrich*, își zise Alma, amuzată, *nici măcar n-a avut curaj s-o privească în ochi înainte s-o ia la sănătoasa.* Ea fugise din Austria ca să-și salveze viața; el fugise înapoi la Viena ca s-o salveze pe-a lui - o viață de huzur, lipsită de griji inutile.

- Cine-i Zippy? pufni Magda, cu o privire misterioasă. E secretul meu. Acum fă bine și ascunde vioara și să nu te-mpingă păcatul s-o atingi până când nu-ți spun eu că poți. Ai priceput?

- Da.

- Se spune: *Jawohl*¹, Blockälteste.

Când Alma îi aruncă o privire tăioasă, Magda își mai imblânzi tonul și schiță un zâmbet neașteptat.

- Nu-i musai să folosești tâmpeniile astea militarești când suntem doar noi, fetele, de față. Dar, în prezența gardienilor SS, a doctorului Clauberg sau Wirths, așa trebuie să mi te adresezi. La fel să le vorbești și lor, altminteri o să primești câteva bice pe spinare. Mai puțin de la Wirths, care e om cumpătat și pașnic din fire. Între noi fie vorba, datorită lui blocul nostru are cearșafuri, cămăși de noapte, prosoape și chiar săpun. Ceilalți, însă, nu sunt nici pe departe la fel de generoși. Le place disciplina ăstora din SS.

Ca și când n-ar fi auzit-o, Alma continua să admire vioara, cu un zâmbet fericit.

¹ „Da, să trăiți“ (în limba germană în original)